

Norsk Tannvern 100 år:

Fremsynt jubilent

Festen varte i to dager. Den startet i Oslo Rådhus, for det meste i historiens tegn. Og fortsatte i Oslo Plaza, med mange vinkler på fremtiden – og mest om dem som i stor grad vil representere den; nemlig dagens ungdom.

Oslos ordfører ønsket alle velkommen sammen med Tannvernets daglige leder, Bente Stuveseth. Fabian Stang, gratulerte deretter jubilenten, som hadde spart befolkningen for mange lidelser. Og så forlot han selskapet, for å gå til tannlegen.

Jubileet falt sammen med alle medieoppslagene om dem som lever under fattigdomsgrensen her i landet, og særlig i Oslo, der folk fra ikke mindre enn 193 nasjoner er representert, sammen med mennesker fra samtlige av Norges kommuner. Det passet i grunnen godt, siden det er disse Norsk Tannvern også er mest opptatt av å hjelpe nå i våre dager. Og mediedekning ble det også for jubilenten, både i riksdekkende fjernsyn og i radioen, på morgenen den 4. mai. En måneds tid før jubilenten faktisk runder 100 år.

1. juni 1911 ble Norsk forening for motarbeidelse av tannsykdommer stiftet, med selveste Fridtjof Nansen blant styremedlemmene. Samme år dro Roald Amundsen til sydpolen, og kvinnetdagen, 8. mars, ble markert for første gang.

Reidun Stenvik og Svein Jacobsen har skrevet jubileumbok, og de presenterte høydepunktene fra historien for en festkledd forsamling. Bokens tittel *Reisen til helseland*, er hentet fra en brosjyre som mange av de fremmøtte husket fra sin skoletid på 60-tallet.

Statssekretær Tone Toften fra Helse- og omsorgsdepartementet hadde minner fra skoletiden i Nordland, og fortalte om fluorskyllingen, som nå er en

Bente Stuveseth er daglig leder av Norsk Tannvern.

saga blott. Hun kunne imidlertid ikke røpe noe fra arbeidet med ny tannhelsetov, annet enn at vi kunne vente at den kommer på høring i løpet av året.

Tannlegeforeningens president, Gunnar Lyngstad, understreket at tannlegene er opptatt av forebygging, selv om mange vil si at det står i kontrast til å fremme businessen. Han minnet statsråden på at tannlegene har behov for drahjelp fra myndighetene for at de skal kunne gjøre sitt for å utjevne ulikhetene i befolkningen.

Fremtiden er nå – vil du være med så heng på

Sturla Stålsett, generalsekretær i Kirkens Bymisjon, innledet seminardagen om fremtiden med å minne oss alle på at vi er et fellesskap, alle vi som lever i dette landet, og i denne verden også, for den saks skyld. Med dette for øyet, slik Kirkens Bymisjon har det, blir den viktigste oppgaven å sørge for dem som er stengt ute av fellesskapet. Bymisjonens visjon er Rom for alle, og

virksomheten er basert på et menneskesyn som forplikter til alltid å tale og handle på vegne av dem som er svakest stilt i samfunnet. Ingen er bare det du ser, er en annen viktig påminnelse fra Stålsett. Likeledes, Adam Smiths tese om at fravær av fattigdom handler om å kunne fremstå i fellesskapet uten å føle skam.

Bymisjonen er en frivillig ideell organisasjon, og Stålsett snakket dermed som idealist, til en annen idealist; Norsk Tannvern. Og hvis det var én ting vi skulle huske fra hans foredrag, sa han, så er det at i velferdssamfunnet finnes det ikke to, men tre typer aktører; nemlig de offentlige, de ideelle og de kommersielle. Å dele det opp i to: offentlig og privat blir ikke riktig. Samtidig sa han at de ideelle, frivillige organisasjonene befinner seg i en skvis. Tverrpolitiske festtaler om de ideelles betydning hjelper ikke i knallharde anbudsrunder. De ideelle organisasjoner er ikke bare et supplement, men en integrert, vital, kritisk og livsnødvendig

Mange av gjestene ved festmøtet i Oslo rådhus 4. mai har fulgt Norsk Tannvern gjennom mange år.

NTFs president, Gunnar Lyngstad, i samtale med tidligere generalsekretær i foreningen, Eivind Karlsen.

del av velferdssamfunnet, i fortid, nåtid og i fremtiden, avsluttet Stålsett.

Og dermed var det Helsedirektoratets tur. Deres visjon er: Gode liv og god helse. Og et viktig stikkord er likeverdighet. Det vil si lik tilgang og en verdig tilnærming, fortalte avdelingsdirektør Jon-Torgeir Lunke. Han også vil løfte dem som har størst behov, det vil si prioritere dem som er verre stilt enn andre. Og han sa at direktoratet virkelig mener at finansieringsordningen for tannhelsetjenester bør bli bedre, det vil si mer universell. Han vil også at offentlig tannhelsetjeneste bør prioriteres opp – og ned. Til kommunenivå. Samtidig sa han at dette naturligvis er opp til politikerne, og at det koster mange milliarder å oppnå det direktoratet vil. Tannhelse er uansett et viktig område, og et av de syv viktigste for Helsedirektoratet i 2011.

Til slutt viste han frem veilederen God klinisk praksis i tannhelsetjenesten – en veileder i bruk av faglig skjønn ved nødvendig tannbehandling, som kom tidligere i år, og understreket at den vektlegger både forebygging og pasientens valgmulighet.

Bjørn Ellingsæter, fylkestannlege i Oppland snakket om dagens tannhel-senorge i lys av sin egen utredning for 20 år siden. Han ramset opp alle utredningene som er kommet i årene 1992–2007 og understreket at ting tar lang tid. Samtidig trakk han frem en gammel kjepphest: Mer bevissthet hos brukerne. Det er flere enn tannhelsetjenesten som må ta ansvar for at samarbeidet skal fungere, sa Ellingsæter til slutt.

Tiril Willumsen er blant annet forskningsleder ved kompetansesenteret for Østlandet, og kom for å snakke om

igangsatte forskningsprosjekter der. Hun snakket om folkehelsearbeid og praksisnær forskning som viktige læringsarenaer. Folkehelsearbeid kan og bør evalueres, mener Willumsen, og god planlegging er nøkkelen til gode og riktige resultater. Hvem, altså en definert populasjon, får hva – det vil si definert tiltak, for å oppnå en definert ønsket effekt – og hva hvis ikke noe gjøres? Dette er spørsmålene som må stilles. Og likeledes; hva vil vi opprettholde, bedre og fremme? Vi ble i samme slengen kjent med flernasjonale PICO; populasjon, intervensjon, control, outcome. Samtidig fikk vi eksempler på evaluering, fra et sykehjem i Østfold.

Nestemann ut var Lars Krogh, seniorrådgiver i Norges forskningsråd, som fulgte opp med å snakke om regionale forskningsfond, eller RFF. For alt skal forkortes til tre bokstaver, fortalte

han. Samtidig kunne han fortelle at tannhelse ikke er synlig, hverken i strategiene eller blant søknadene om forskningsmidler. Helse derimot ligger på tredje plass i antall søknader, etter mat og samlekategoriene energi, miljø, klima. Tannhelse har en jobb å gjøre, altså. Og Krogh rådet til å formulere kunnskapsbehov og synliggjøre tannhelsens betydning for og sammenheng med andre sider av samfunnsutviklingen. Det gjelder å etablere dialog med regionale myndigheter og kunnskapsmiljøer som kan bidra i utvikling og gjennomføring av forsknings- og utviklingsoppgaver. Og som alle som driver med forskning vet: Legg arbeid i selve søknaden. 560 søknader kom inn for 2010. 213 ble innvilget. 38 dreide seg om helse, ingen om tannhelse – som sagt.

Og så begynte det å handle om ungdommen. Øyvind Asmyhr, som er sjef for Forsvarets tannhelsetjeneste gjorde rede for utviklingen av rekruttenes tannhelse fra 1968 til 2008. Det er registrert karieserfaring, angitt ved DMFT hvert tiår. Og tannhelsen er blitt

bedre og bedre. Resultatene for 2008 viser at tannhelsesituasjonen for rekruttene er lik den en ser for aldersgruppen i landet for øvrig, fortalte Asmyhr. Cirka 15 prosent av rekruttene har bekymringsfull tannhelse.

Tobakksbruken blant rekruttene er også registrert. I 2008 var det 54 prosent som aldri hadde røyket, mot 45 prosent i 1990. For snus er utviklingen omvendt: 38 prosent hadde aldri prøvd i 2008, mot 72 prosent i 1990. 33 prosent snuser daglig i 2008, mot 6 prosent i 1990. 13 prosent røyker ti sigaretter eller mer per dag i 2008, mot 29 prosent i 1990.

Ole Petter Nyhaug, trendforsker og leder for analyse- og rådgivningsbyrået Mer Vett AS åpnet med å fortelle at hans største kunde heter Coca Cola og at han dermed jobber alt han kan for å få ungdom til å drikke mer brus. Med det inviterte han tilhørerne til å finne frem de råtne tomatene. Det skjedde ikke.

Norsk Tannvern fikk i stedet høre at brosjyrenes tid er forbi. Likeledes TV-reklame og tradisjonelle holdnings-

kampanjer. Dersom man ønsker å nå den oppvoksende slekt, altså. Som er bedre enn sitt rykte. Det er færre unge som har prøvd rus nå enn før. De drikker mindre alkohol enn ungdomsgenerasjoner før dem, og de har bedre kontakt med foreldrene sine enn ungdom har hatt før. Det er ingen grunn til å bekymre seg for unges helse, atferd, holdninger eller verdier, sa Nyhaug. Og de fleste har det veldig bra, mens en del har mange problemer.

Dagens unge tilhører en overstimulert generasjon. Taktile stimuli er det som virker. Erfare selv.

Dessuten er det bare 16 prosent som ønsker å bli kjendis og komme på TV. Men alle ønsker å bli sett. Som individ. Det er ikke om å gjøre å være som resten av gjengen. Det er om å gjøre å være som de beste.

Dagens unge har stor tro på at deres fremtid blir bedre enn foreldregenerasjonens. De som er eldre mener det motsatte. Det er kanskje ikke noe nytt. Ei heller at alle aldersgrupper mener at dagens unge er mer bortskjemt enn forrige generasjon. Men hvem har de

Torsdag 5. mai var det seminar om fremtiden.

Annechen Bahr Bugge sier at ungdom har mye kunnskap om sunn mat.

unge fått denne oppfatningen fra? De har i hvert fall ikke erfart dagens voksne som unge, og aner ikke hvor bortskjemt de var.

Mens dagens ungdom riktignok har mange ting, har de mindre trygghet med hensyn til utdanning, jobb og bolig sammenlignet med dagens voksne, da de var unge. Det er også verre å mislykkes i dag, siden det finnes så mange muligheter til å lykkes, sa Nyhaug.

25 prosent av dagens unge tror de kan ha innflytelse ved å stemme ved valg. 50 prosent tror de kan påvirke ved egen kraft og person.

Annechen Bahr Bugge er forsker ved Statens institutt for forbruksforskning (SIFO), og tok utgangspunkt i rapporten Forbuden frukt, som handler om ungdoms forbruk av sjokolade, søtsaker, salt snacks og sukkerholdig brus.

Funnene viser at ungdom spiser og drikker mer søtt enn voksne. Likevel rettes mye oppmerksomhet mot sunne spisevaner, og de har mye kunnskap. Ved valg av matvarer legger 65 prosent vekt på sunn mat, 68 prosent vektlegger billig mat og 26 prosent vektlegger lite sukkerholdig mat.

Bugge snakket videre om at voksne snakker med to tunger: Den maten de sier er feil er også kosemat, belønningmat, trøstemat og gavemat. Fett, salt og søtt spiller en viktig rolle i relasjonen mellom voksne og barn og ungdom.

Hun synes også det er alt for mye snakk om den enkeltes ansvar. Se heller på hva som kan gjøres strukturelt. Hva finnes av mattilbud i skolekanti-

ner, idrettshaller, alpinanlegg, bade- og fornøynessparker? 80 prosent er pølser og hamburgere. Hvordan skal en lett velge noe annet når det ikke er noe annet å velge?

Elin Johnsen er forsker ved Senter for samhandling og telemedisin. Hun skulle svare på om ungdommens nettvaner fortrenger forskningsbasert kunnskap.

Unge er aktive på helsenettsider av og for legfolk, fortalte Johnsen. Her dannes grupper og nettverk som i fellesskap genererer ny kunnskap om og forståelse av sykdom. Erfaringer om hvordan man kan leve bedre med sine sykdommer, plager og helseproblemer deles.

Viktige dilemmaer er informasjonens pålitelighet og offentliggjøring av identitet og personlig informasjon. Det er fare for villedning og det kan skapes overdrevne forventninger for eksempel til medikamenter. Likevel: Helsenettsidene fortrenger ikke forskningsbasert kunnskap, men supplerer og beriker den, hevdet Johnsen videre, og den beriker samfunnets evne til å håndtere sykdom og helseproblemer – på områder som ligger utenfor den forskningsbaserte medisinkunnskapen.

Tannpleier ved Det odontologiske fakultet i Oslo, Eli-Karin Søvdsnes, har i sin masteroppgave prøvd ut en nettside for ungdom mellom 12–18 år. Målet med siden var å teste ut tiltak for å få ungdom som vegret tannbehandling til å endre atferd på dette området.

Nettsiden ble demonstrert og forklart. Som supplement brukes endringsfokusert eller motiverende samtale og tilrettelegging av behand-

ling ut fra svarene fra nettsiden og samtalen. Det legges vekt på pasientens egen motivasjon for endring, forklarte Søvdsnes.

Og så kom kommunikasjonsrådgiver Torbjørn Wilhelmsen, som også er kjent som Zendium-mannen, og lurte om sosiale medier var noe for tannhelsetjenesten? Og det er de, naturligvis. Det gjelder bare å bruke dem riktig. Som reklamekanal har sosiale medier uante muligheter, som folkeopplysningskanal er den langt mer krevende.

Klare standpunkt, enkelt fortalt; hjerte og hode (og lommeboken) er vunnet.

Start med noen viktige vurderinger: Hva vil vi oppnå? Hvordan organisere arbeidet med oppdatering og oppfølging? Hvordan kommunisere fagkunnskap på en enkel måte?

Og så fikk vi fem gode råd med på veien:

Vær informant, ikke jegformant. Alle forstår hva det ordet betyr?
Tenk løsninger på problemer, ikke snakk om produkter og tjenester. Vær relevant.
Gi innsikt
Skriv så folk forstår
Syting og klaging er bare dumt.

Og den gamle filosofen Heraklit har rett som aldri før i det han sa om at alt flyter. Wilhelmsen gjorde dermed oppmerksom på nødvendigheten av å svømme, og noen ganger i motsatt retning. Til slutt: Tenk deg om, så holder du deg flytende.

Kommunelege Einar Braaten i Øvre og Nedre Eiker i Buskerud blogger. Det kom han for å fortelle om. Det er tre

Nesten like viktig som seminaret er samtalene i kaffepausen.

Og så kom Bronto, og møtte sin skaper Bente Roestad (t.v.)

grunner til at han gjør det: Han vil gi informasjon om det han gjør som fagmann, han vil ha tilbakemeldinger og han vil ha et nettverk rundt seg.

Han understreket at han er faglig og ikke personlig. Både i bloggen og på Facebook og Twitter. Kun faglig.

Han er også klar over at han ikke er ungdom og at han ikke er den mest

oppegående hva angår nye medier. Like fullt:

– Jeg er der og er tilgjengelig, sa Braaten. Det er viktig. Den som ikke er nysgjerrig og følger med saker akterut. Den som driver med brosjyrer sier ha det til ungdommen.

Gode råd kom også fra den kanten: Vær skeptisk, avklar hensikt og bruksområde, skill klart mellom privatperson og fagperson.

Og som avslutning på en lang, lærerik dag kom Magne Nylenna, redaktør av helsebiblioteket.no i Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, med dette budskapet: Ny informasjonsteknologi har endret kunnskapstilgangen radikalt. Det er ingen nødvendig motsetning mellom raskt tilgjengelig og, for brukeren, kostnadsfri informasjon og kvalitetssikret kunnskap. Helsebiblioteket representerer begge deler, reklamerte Nylenna. Men kvalitet er ikke kostnadsfritt. Kunnskapshåndtering må forvaltes og finansieres av noen. Nasjonalt kunn-

skapssenter for helsetjenesten er en slik noen.

På helsebiblioteket.no finner du tidsskrifter, databaser, oppsummert forskning, retningslinjer, emnebiblioteker, oppslagsverk og pasientinformasjon. Og tannhelse er ikke glemt.

Han kunne også fortelle at i dag går hver sjettede ungdomskoleelev inn i helsesektoren. Det vil si at 17 prosent av dagens unge velger helsefaglig utdanning. Snart trenger vi at 25 prosent velger det samme, og om ikke så altfor lenge må hver tredje velge denne yrkesretningen. Samtidig trengs det fortsatt folk i andre bransjer. Dermed må vi sette vår lit til teknologien.

Og med det setter vi punktum, mens vi slutter oss til gratulantene og ønsker Norsk Tannvern alt godt de neste 100 år. Og så lurer vi litt, på om vi har sett den siste brosjyren fra den kanten, og på hva det neste i så fall blir.

Tekst og foto: Ellen Beate Dyvi